

Schadenfreude: Başkasından Talihsizliğinden Duyulan Keyif, Tiffany Watt Smith (Çev. Nüvit Bingöl, Kolektif Kitap, 2021)

Schadenfreude: The Joy of Another's Misfortune,
Tiffany Watt Smith (Little, Brown Spark, 2018)

Elif KURTULUŞ (*)

Kitap Değerlendirmesi (Book Review)

Geliş Tarihi: 15.04.2022

Kabul Tarihi: 06.06.2022

(*) Doktorant, Doğuş Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı, Arş. Gör., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji (İngilizce) Bölümü

E-posta: elif.kurtulus@uskudar.edu.tr, pskelfkurtulus@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7555-2852>

Elif Kurtuluş, "Schadenfreude: Başkasından Talihsizliğinden Duyulan Keyif, Tiffany Watt Smith (Çev. Nüvit Bingöl, Kolektif Kitap, 2021)," Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 14, (Mayıs 2022): 151-155
DOI: <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.8.14.106>

Bu eser [Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) ile lisanslanmıştır.

Günlük hayatta bireylerin kendi hüsrانlarından kurtulabilmek ve kendilerini daha iyi hissedebilmek amacıyla sığındığı durumlardan biri de başka birisinin yaşadığı talihsizliklerdir. Bu durumu ifade eden ve esasında karmaşık olduğu kadar insani oluşuna dikkat çeken *Schadenfreude* kavramının son yıllarda artan popülerliğine vurgu yapmayı amaçlayan Tiffany Watt Smith, *Schadenfreude: The Joy of Another's Misfortune* başlıklı kitabıyla bu duyguyu tüm yönleriyle ele almayı amaçlamıştır. Kitap *Türkiye'de Kolektif Kitap* tarafından 2020 yılında Nüvit Bingöl çevirisi ile *Schadenfreude: Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif* adıyla yayınlanmıştır. Smith, kitabında başkalarının talihsizliğinden duyulan hazzın sinsi olmayan ancak daha iyi bir biçimde açıklanması gereken çok boyutlu bir duygu olduğunun altını çiziyor.

Kitapta *Schadenfreude*'nin hangi alanlarda kendisini gösterdiği ve işlevlerinin neler olabileceğine yönelik başlıklara yer verilmiştir. Kitabın yazarı Smith, giriş bölümünde bu duygusal deneyim üzerinde bir kitap yazmanın aslında hem tarihinin incelenmesi hem de kendi yaşamında deneyimlediği bir duygu olması sebebiyle önemli olduğunu vurgulamıştır. *Schaden* kelimesi Almancada "kusur," *Freude* ise keyif ve mutluluk anlamına gelmektedir. İki kelimenin birleşiminden ise "başkasının kusurundan olayı hissedilen keyif" anlamı çıkmaktadır. Her ne kadar Almanca bir kelime olup farklı dillerde de varlığını sürdürse de Smith, bu duygunun yalnızca Almanca bir kelime ile tanımlanmadığını ileri sürmüştür. Duygunun adını oluşturan bu isim tamlamasına yakın örnek ifadelerin farklı dillerde de bulunduğunu

görmekteyiz (17). Örneğin Japonlara göre “başkasının talihsizliği baldan tatlıdır” anlamında bir deyiş olduğunu, Antik Yunan’da *epichairekaia* ve *Fransızların joie maligne* kelimelerinin bu duyguyu tanımlayabilecek ifadeler olduğu anlatılmaktadır. Kitapta geçen Latince *malevolentia* kelimesinin daha ziyade *kötü niyet* anlamına yakın olmasına rağmen Çiçero’nun *kötü niyeti Schadenfreude* anlamında tanımlaması nedeniyle karşılık olarak kabul edilmesi söz konusu. Kitapta bahsi geçmese de Türkçe’de bu duyguya tekabül eden “içinin yağları erimek,” “oh olsun” ve “canına değmek” deyimlerini *Schadenfreude* duygusunu yaşayanların kullandığı en belirgin ifadeler olarak önerebiliriz. Hatta “oh çekme” ifadesini de bir karşılık olarak düşünebiliriz. Aynı şekilde Arapça’da da dilimizde de kullanılan *şamata* (şemate) sözcüğünün *Schadenfreude*’ye karşılık geldiğini ekleyebiliriz. Kitapta da bu duyguya karşılık gelebilecek ve farklı kültürlerden gelen ifade ve terimler örneklerle açıklanmaktadır. Örneğin, Papua Yeni Gine’de Nissan Mercanadası’nda yaşayan Malezyalıların başkalarının acısına gülmeyi *banbanam* olarak adlandırdıklarını öğrenmekteyiz. Bu doğrultuda, yazar *Schadenfreude*’nin tanımını yaparken bu duygunun doğal ve insani yönüne vurgu yapmak amacıyla köklerinin eskilere dayandığına yönelik örnekler ve görüşler sunmaktadır.

İngiltere’de Queen Mary Üniversitesi’nde Duygular Tarihi Merkezi’nde araştırmacı olan Smith, başkalarının talihsizliğinden duyulan keyif duygusunun *Schadenfreude* olarak İngiltere’de ilk kez 1853’te Dublin Başpiskoposu R.C. Trench tarafından kullanıldığını ileri sürmüştür. Trench’in *On the Study of Words* adlı kitabında *Schadenfreude* teriminin “kötülükte hayli üretken insan dehasının icat ettiği tuhaf habasetin hazin bir kaydı” olarak tanımladığını belirtmiştir (21).

Schadenfreude olarak adlandırılan duygunun İngilizcede kullanımına bağlı olarak beş farklı özelliği olduğunu belirtilmiştir. İlk olarak, *Schadenfreude* kişinin sebep olmadığı talihsiz bir olaydan veya bir fiyaskodan aldığı bir haz veya eğlencedir. İkinci olarak bu sinsi bir duygu değildir. Belirtilen bir diğer özelliği ise kişilerin karşılaştıkları talihsizlikle ilgili olarak talihsizliği yaşayan kişinin bunu hak ettiğini düşünmesi olarak verilmiştir. Dördüncü özelliği ise bir mola olarak görüldüğü ve başkalarının başarısızlıklarının kişi için hissedilmesi muhtemel yetersizlik duygusunu yatıştırırmaya yaradığı ve benlik saygısını arttırabilecek bir duygu olarak tasvir edilmesidir. Belirtilen sonuncu özellik ise korkunç olaylar veya minik problemler, gaflar ve şanssızlıklara sevinmeyi içermesidir. (25-26).

Bu kitabın önemli bir savı ise, özellikle 2000’lerden sonra bu kavramın daha sık karşımıza çıkmasıdır. Kitapta “Son hali görenleri şaşırttı!” veya “Çocuk yıldızların son halini görünce inanamayacaksınız!” gibi slogan niteliğinde olabilecek ifadelerin insanların dikkatini fazlasıyla çektiğini ve *Schadenfreude*’yi körüklediği ifade edilmektedir. Bu tür dikkat çekici cümleler ve haber başlıklarının bize tanıdık geldiğini belirten yazar, bu gibi başlıkların özellikle sosyal medya ile hızlı bir biçimde arttığı ve insanların bu gibi magazin içeriği olan haberleri tüketme ihtiyacının giderek arttığını altını çizmektedir. Örneğin, yazara göre spor müsabakalarında taraftarların davranışlarını ve söylemlerini düşündüğümüzde rakip takımın mağlubiyeti kendi takımının zaferinden daha tatlı gelmektedir. Diğer yandan, ünlü bir şarkıcının yolda yürürken tökezleyip düşmesine tanıklık etmek *Schadenfreude* hissetmek için bulunmaz bir fırsattır.

Yazar *Schadenfreude* tanımının sonrasında duygunun hangi işlevlerde ve hangi durumlarda kendisini gösterdiği ile ilgili başlıklar oluşturmuştur. Sekiz ayrı başlıkta ele aldığı *Schadenfreude* ile ilgili olarak verdiği araştırma örnekleriyle kavramsal çerçevenin oluşturulduğu görülmektedir.

Öncelikle, *Schadenfreude*'nin en yoğun hissedildiği durumların başkasının yaptığı sakarlıklar ve kazalar olduğu belirtilmiştir. Yazar, sosyal medyada gördüğü bir düşme videosuna kahkahalarla güldüğünden bahsettiği başlıkta düşme ve fiyasko videolarının entelektüel içeriği olan ve bilgilendirici videolardan çok daha fazla izlendiğinin altını çizmiştir (41). Kazalara ve fiyaskolara karşı hissedilen *Schadenfreude* ile ilgili olarak, bebeklerin daha farklı tepkileri olduğunu ve bebeğin karşısındaki bir insanın düşmesinden çok elinden düşen bir nesneyi gördüklerinde daha fazla güldükleri gözlenmiştir. Kazalar, fiyaskolar ve sakarlıklara karşı *Schadenfreude* hissinin arkasında o olayın beklenmedik olmasının yattığını belirten yazar kazalara karşı kahkahalarla gülüyor olmamızın hayatta kalmak bakımından elzem olduğunu ileri sürmüştür. Beklenmedik bir olaya veya bir kazaya gülmek ve *Schadenfreude* hissetmek fiziksel zorluklarla daha iyi baş etmeye ve grup bağlarını güçlendirmeye yardımcı olmak açısından önemli olduğu vurgulanmış Oxford Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada da benzer sonuçların elde edildiğini eklemiştir.

İkinci olarak, *Schadenfreude*'nin hoş bir duygu olmamasının arkasında başkasının fiziksel acısı ve sakarlığı karşısında hissedilen güç ve iftihar duygusu olduğu ileri sürülmektedir (56). *Schadenfreude*'nin iftihar hissi olarak nitelendirilmesine yönelik, Thomas Hobbes'un "*Kahkaha, başkalarının zaafı karşısında birdenbire kendimizde değer bulmamızdan kaynaklanan ani bir iftihar duygusundan başka bir şey değildir*" ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca kitapta bu durumun evrimsel yönüne dikkat çekilmiş, evrimsel psikologların felaket sahnelerinin izlenme ve takip edilme arzusunun aslında risklerden kaçınma konusunda daha fazla bilgi sahibi olma isteğiyle ilişkilendirildiğine değinilmiştir. 19. yy'da, insanları tehlike içinde görmenin tuhaf cazibesinin arkasında geçmişimizdeki yoğun şiddetin kalıntısı olduğu da ileri sürülmüştür. William James, 1890'da, av hayvanlarının veya rakiplerin yok edilmesinin insanın en ilkel işlevleri olduğunu ileri sürerek; günümüzde spor müsabakaları gibi taraf ve takımların yer aldığı etkinliklerde insanların duruşunun da bu kadim şiddetin modern ifadesinin arketipi olduğunu savunmuştur. Bu durumla tutarlı olacak şekilde, spor ve *Schadenfreude* ayrılmaz bir ikili olarak ele alınmış ve taraftarların kendi takımının zaferine kıyasla karşı takımın mağlubiyetinden daha çok keyif aldığı gözlemlendiği eklenmiştir.

Başka bir açıklama biçimi olarak da adaletin sağlandığını görmenin yarattığı hissin *Schadenfreude* olabileceğine işaret edilmiştir. Ayrıca yazar, Kant'ın başkalarının cezalandırılmasından alınan hazın ahlaki dengenin yeniden kurulduğunu görme avantajından kaynaklandığı ve bunun kötücül bir düşünce olmadığı görüşüne yer vermiştir. 2004 yılında İsviçre'de yapılan bir araştırmada insanların adaletin yerini bulmasını görmekten çok büyük bir zevk aldığı ve kumar masalarındaki düzenbazların ve beleşçilerin ceza alması için para ödediklerini görmüşlerdir. Diğer yandan, kişilerin hissettikleri haz duygusunun uyuşturucu madde kullanımındaki hazı içeren ve beynin ödül mekanizmasıyla ilgili bir bölüm olan arka striatumun faaliyete geçmesiyle bağlantılı bulunmuştur. Günlük hayatta giderek popüler olduğu ileri sürülen bu kavram ile ilgili bilimsel araştırmalar durumun yaygınlığını ve farklı

birçok alanda hissedilebileceğini ortaya koyuyor. Çocukların ve şempanzelerin bir başkasının yaptığı kötülüğün sonrasında cezalandırıldığını görmek istediği araştırma bunlardan bir tanesi olarak eserde yer almaktadır. Leipzig’de yapılan araştırmada 6 yaş çocukların ve şempanzelerin kukla gösterisi esnasında kötü davranan kuklanın cezalandırıldığını görmek istediği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada, kuklaların cezalandırıldığını görmek için şempanzelerin kafesin diğer tarafına geçmek için sürgüyü açtığı; çocukların ise kutuya para attığı görülmüştür. Araştırma, adalet hazzının farklı türlerde dahi istenen bir durum olduğunu göstermektedir. Adalet hazzına ek olarak, yazar kişinin kendisini beğenmiş birinin talihsizliği karşısında hissettiği *Schadenfreude*’nin iyi olduğunu savunmaktadır ve yaşadıkları talihsizliklerden sonra belki bir daha bu kadar kibirli olmayacağı beklentisini oluşturabileceğini düşünmektedir. Dördüncü olarak, kendini beğenmiş birinin fiyaskosuna yönelik hissedilen *Schadenfreude*’nin günlük yaşamda pek çok örneği olduğundan bahsedilmiştir. IBM yönetim kurulu başkanı Thomas Watson’ın 1943’te “Kanımca en fazla beş bilgisayarlık bir dünya pazarı var” söylemi bunlar arasında yer almaktadır. Beşinci başlıkta ise *Schadenfreude*’nin kişinin kendisini sevmesi açısından önemli bir işlevi olabileceğine yer verilmiştir. Kişinin kendi başarısı değil başkasının başarısız olması halinde kendine güvenini sağlayabileceği ileri sürülmüştür. Yazara göre insanların kötü hissettiklerinde teşvike veya onaylanmaya ihtiyaç duyması yanlış bir düşüncedir. Bunun yerine kişi kendi sorunlarına kıyasla saçma ve gülünç bir fiyasko duymak ister. Bir diğer deyişle acıyla alay etmesi özsaygısını korumasına ve iyileşmesine yardımcı olur. Ayrıca, *Schadenfreude*’nin özsaygı arttıran yönüne ilişkin cinsiyet farklılıklarına da yer verilmiştir ve *Schadenfreude*’nin en yoğun halinin hemcinsin geleneksel olarak toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilmiş niteliklerle bağlantılı bir talihsizlik yaşadığında hissedildiği ileri sürülmüştür. Örneğin, erkek öğrencilerin başka erkek öğrencilerin statü kaybı olarak nitelendirilebilecek (örn. sınav kaçırma, derste soruya saçma bir yanıt verme gibi) durumları okuduklarında söz konusu kişi ya da kişilerin kilo almasına kıyasla daha fazla keyiflendikleri sonucu elde edilmiştir. Kadınlarda ise hemcinslerin kilo alması yüzünde sivilce çıkması gibi durumlarda daha çok *Schadenfreude* hissettikleri görülmüştür.

Altıncı başlıkta haset duygusu ve *Schadenfreude* ilişkisine yer verilmiştir. Yazar, kötü sürprizlerle karşılaştığımızda veya kazanan taraf olabileceğimizi düşündüğümüzde *Schadenfreude* hissedebileceğimizi ifade etmiştir. Ayrıca yazar François La Rochefoucauld’nun, “Dostlarımızın hüsranlılarıyla başa çıkmak güç değildir; katlanılması güç olan zaferleridir. En iyi dostlarımızın sıkıntılarında daima hoşumuza giden bir şey buluruz” söyleminin bunu desteklediğini belirtmiştir. Ünlülerin ihtişamlı hayatlarını izlerken aniden bir fiyaskosuna tanıklık etmenin haset duygusuyla ilgili olduğu, ünlülerin de kendilerinden üstün olmadığını hissettiren bu durumun, ünlülerin yaşamına dair hissedilmesi muhtemel haset duygusuna karşı dinginleştirici bir işlevi olabileceği iddia edilmiştir.

Yedinci başlıkta ise isyan ve hınç duyguları ile *Schadenfreude* ilişkisine yer verilmiştir. Ayrıca, bu duruma ilişkin Nietzsche’nin görüşüne yer verilmiştir. Nietzsche, canımız yandığında veya küçük düştüğümüzde doğal tepkimizin karşı koymak olduğunu söyler, ancak kişiler kendilerini savunamadıklarında öfkenin gizli bir düşmanlık halinde bastırıldığını düşünür. Yazara göre, siyasete ne kadar yoğun bir şekilde karışır (olumlu saydığımız) belirli bir siyasi gündemle ne

kadar özdeşleşirsek, öteki taraf işleri *batırdığında* (ki onların gündemi biraz daha olumsuzdur) Schadenfreude'yi o kadar yoğun hissederiz.

Son olarak iktidar ve *Schadenfreude* arasındaki ilişkiye yönelik bir başlık mevcuttur. İsyan, hınç ve haset ile *Schadenfreude* bağlantısının sonrasında iktidar başlığının gelmesi kitapta tutarlı bir akış sağlandığını düşündürmektedir. Söz konusu başlıkların ortak özelliklerinin olması sebebiyle okuyucular açısından daha anlaşılır olduğu düşünülmektedir. İktidar ve *Schadenfreude* ilişkisinde rakibin hatası bir zafer olarak görülebilir ve kişi üstünlük hissedebilir. Diğer yandan, iktidar hissiyle *Schadenfreude* bağlantısını açıkça ortaya koyan örneklerden bir tanesinin büyük markaların sosyal medya üzerinden çekişmeleri olduğu belirtilmiştir.

Schadenfreude kavramının yaşamın farklı alanlarında işlevleri olduğunu ve günlük yaşamda sıklıkla deneyimlenen bir duygu olduğunu belirten yazar, söz konusu duygunun bilimsel çalışmalarda nasıl ele alındığını göstermek için örnekler vererek konunun kapsamını genişletmiştir. Öte yandan, vermiş olduğu örneklerin Batı ülkeleriyle sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durumun toplumsal açıdan farklı nitelikte olan Doğu ve Batı ülkelerinde *Schadenfreude* deneyiminin sıklığında farklılıklar olmasıyla ilişkili bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Batı toplumlarında bireyin daha ön planda olduğu ve Doğu toplumlarında zaman içerisinde eskiye göre değişimler gözlense de topluluklara karşı sorumluluğun ve aidiyet ihtiyacının daha fazla olması bir başkasının talihsizliğinden keyif alma durumunun görülme sıklığında bir fark oluşturabilir. Ayrıca, yazar kendi yaşamından ve yaşadığı ülkeden yola çıkarak *Schadenfreude*'nin hangi durumlarda hissedildiğini belirtmiş ve belirli bir alanla sınırlandırdığı görülmüştür.

Son olarak, yazar *Schadenfreude*'nin olumsuz bir duygu olarak görülse dahi esasında hissedilen duyguların anlaşılmasına yardımcı olabilecek bir duygu olduğu görüşündedir. Diğer yandan, bir kişilik özelliği olarak düşünülmemesi gereken *Schadenfreude* hatalarımızın olabileceğini bize hatırlatır. Yazar bu hissi zaman zaman paylaşabileceğimizi, bunun aslında ne hissettiğimizi veya ne beklediğimizi anlamamızı sağlayan bir araç ve kimsenin kusursuz olmadığını gösteren bir duygu olduğunu hatırlamamızı sağladığını söyleyerek bu duyguyu kucaklamamız gerektiğine dair fikirlerini kitabın son bölümünde okuyuculara aktarır.

